

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

Leto XVI - N. 17 (332)

Udine, 15. oktobra 1965

Sped. in abb. post. II grupp

NAROČNINA :
Za Italijo: polletna 600 lir -
letna 1000 lir - Za inezemstvo:
polletna 800 lir - letna 1500 lir
Oglaši po dogovoru.
Posamezna številka 50 lir

Izhaja vsakih 15 dni

Zaželjeni stiki in razgovori

Vedno bolj tesno sodelovanje med deželama Slovenijo in Furlanijo - Julijsko Benečijo

*Obiski slovenskih vladnih zastopnikov v Vidmu in Pordenonu - Župan iz Nove Gorice na lov v Premariaccu
Važen študijski seminar v Campoformidu o urbanističnem načrtovanju - Kdaj bo sestanek v Beneški Sloveniji?*

Zelo smo zadovoljni, ko ugotavljamo, da se odnos dobrega sosedstva in medsebojnega razumevanja med deželom Furlanijo-Julijsko Benečijo in socialistično republiko Slovenijo vedno bolj utrijeuje in razvijajo. Vse to brez dvojma mnogo pripomore, da se ustvarja tisto ozračje spoštovanja in zaupanja, ki so ga vedno želeli ljudje, ki vive ob meji.

Spravljam se teh najzadnejših srečanj: predsednik izvršnega sveta SR Slovenije Janko Smole in podpredsednik Beno Zupančič sta obiskala Videm in Pordenone in ju je sprejel predsednik deželne vlade dr. Alfredo Berzanti; udeležba Furlanov na sestanku filatelistov v Mariboru; na povabilo lovške zvezve v Premariaccu so prišli na lov župan Nove Gorice Jožko Strukelj ter poslanca Tine Remškar in Milan Vižintin; in končno se je udeležilo seminarja za urbanistično načrtovanje v deželi Furlaniji-Julijski Benečiji in socialistični republiki Sloveniji, ki se

je vršil dne 2. in 3. t.m. v Campoformidu, veliko zastopstvo iz Slovenije.

Ta študijski seminar je brez dvoma eden najvažnejših dogodkov teh zadnjih časov; sledil je seminarju, ki je bil 17. julija t.l. v Lignanu in o katerem smo takrat na široko pisali.

Slovensko predstavništvo so sestavljali: predsednik Urbanistične zveze SR Slovenije inž. Boris Gabršček, sekretarja Urbanistične zveze dr. Miroslav Saje in Vinko Mlakar, direktor Urbanističnega inštituta inž. Lojze Rojec, Sodelavec inštituta inž. Mušič, glavni inšpektor inštituta inž. Milan Jeran, profesor ekonomski fakultete Dolfe Vogelnik, arhitekt Edo Mihevc in Francijet Vetrin, član Urbanističnega inštituta v Mariboru.

Delu sta predsedovala izmenoma arhitekt Gino Vale, ki je zastopal venetsko sekcijo (sezione veneta) Državnega statističnega inštituta in inž. Boris Gabršček, ki sta vodila diskusijo v kmetijstvu in v industriji in v tem slučaju seveda tripi proizvodnja v obeh sektorjih.

Iz intervencij se je tudi izvedelo, da znaša v Sloveniji letni dohodek na posameznega človeka, ki je največji v socialistični republike Jugoslavije, 480 tisoč lir; torej visok, saj je srednji italijanski dohodek le 386 tisoč lir. Vseeno izgleda način življenga brzdan, kajti dober alikvot del dohodka je namenjen za investicije in del (5%) za manj razvita področja v drugih republikah.

Furlanski poročevalci so podčrtili dvojnost struktur: ekonomike in urbanistične. Medtem ko dobiva Trst, ki je brez kmetijskih področij in ima velike industrijske komplekse, največ dobička od pristaniške in trgovske dejavnosti.

Intervencije deželnega predstavnika, ki so bile prve, so imeli: arhitekt Tentori, arh. Costa, arh. Di Sopra, inž.

Foramitti, prof. Parmeggiani, prof. Bazzo in inž. De Cillia; od slovenskega predstavništva pa dr. Saje, arh. Mušič, prof. Vogelnik, dr. Jeran, arh. Gabršček in dr. Mlakar.

Iz intervencij gostov se je moglo izvedeti, da je bilo leta 1765 v Sloveniji 800.000 prebivalcev in da se jih je 90% ukvarjalo s kmetijstvom, leta 1965 pa se je to število podvojilo (1.600.000), s kmetijstvom pa se jih bavi le 30%; leta 2000 bo gotovo več kot 2 milijona ljudi in na kmetijstva jih bo vezanih komaj 10%. Ne sme se pa pozabiti, da 70% ljudi opravlja dvojno delo in jih v Sloveniji zato imenujejo dvoživke. To so ljudje, ki so istočasno zaposleni v kmetijstvu in v industriji in v tem slučaju seveda tripi proizvodnja v obeh sektorjih.

Iz intervencij se je tudi izvedelo, da znaša v Sloveniji letni dohodek na posameznega človeka, ki je največji v socialistični republike Jugoslavije, 480 tisoč lir; torej visok, saj je srednji italijanski dohodek le 386 tisoč lir. Vseeno izgleda način življenga brzdan, kajti dober alikvot del dohodka je namenjen za investicije in del (5%) za manj razvita področja v drugih republikah.

Furlanski poročevalci so podčrtili dvojnost struktur: ekonomike in urbanistične. Medtem ko dobiva Trst, ki je brez kmetijskih področij in ima velike industrijske komplekse, največ dobička od pristaniške in trgovske dejavnosti.

To važno zasedanje se je zaključilo z obvezno, da se bodo zopet kmalu zbrali skupaj, da bodo nadaljevali z razgovori in pripravili teme najnujnejših problemov; za tretji študijski urbanistični seminar, da dosežeta v vsakem sektorju kar največ produktivnosti.

To važno zasedanje se je zaključilo z obvezno, da se bodo zopet kmalu zbrali skupaj, da bodo nadaljevali z razgovori in pripravili teme najnujnejših problemov; za tretji študijski urbanistični seminar, da dosežeta v vsakem sektorju kar največ produktivnosti.

Na tem mestu se sprašujemo: «Kdaj se bo vršil kakšen sestanek ne visoki ravni v Beneški Sloveniji?».

«Kaj ima s tem skupnega Beneška Slovenija», bo kdo vprašal.

Ima skupnega prav zato, ker Beneška Slovenija nujno potrebuje — to velja tudi za dolino Rezije — da se obravnava in govoril o njenih problemih, ki so stari in pereči; naj se govori o njih, da se bodo končno rešili, saj je že preveč časa, lahko rečemo od nekdaj, da nihče ne polaga na Beneško Slovenijo nikake pažnje, ki bi bila toliko potrebna za njeno ekonomsko obnovo in njeno preživetje.

Shod furlanskih zgodovinarjev

Preteklo nedeljo so je vršil 30. letni shod furlanske kulturne ustanove «Deputazione di storia patria per il Friuli». Shod se je vršil v hotelu «Višarji» v Ovčji vesi pod predsedstvom prof. Carla Guida Mora. Udeležili so se ga tudi trbiški župan, ki je prinesel prisotnim pozdrav, profesor Carlo Mutinello, ki je direktor čedadskega muzeja in ki je govoril o gotski arhitekturi v Furlaniji in prof. don Paolo Zovatto iz padovanske univerze, ki je razpravljal o trbiških stolpih. Ob koncu razprav so si ogledali spomenike v Trbižu, predsedstvo turističnega društva pa je podelilo udeležencem brošuro, ki jo je izdal trbiški planinski klub.

Učja obmejni prehod prve kategorije?

Že večkrat smo pisali, kako bi bilo potrebno, da bi obmejni prehod v Učji, ki služi sedaj samo za malo obmejni promet, spremenili v prehod prve kategorije, to se pravi, da bi se ga lahko posluževali tudi tisti, ki posedujejo potni list.

Ta iskrica upanja, ki tli že dolgo časa, se je sedaj še bolj razplamela, ko sta bila v Vidmu jugoslovanski konzul v Trstu Mihael Jurman in vicekonzul Milutinovič. Obiskala sta furlansko turistično ustanovo «EPT», kjer sta ju sprejela predsednik dr. Barbina in direktor dr. Boscaroli. Skupaj so proučevali razne probleme, ki zadevajo turizem v obmejnih krajih in med temi tudi odprtje obmejnega prehoda v Učji prve kategorije. Jugoslovanski konzul je ob tej priliki prosil, naj bi dali tiskati prospect Furlanije tudi v slovenskem in srbohrvaškem jeziku, sedaj je namreč ta tiskan samo v italijanskem, francoskem, angleškem in nemškem jeziku.

Če bi bil v Učji obmejni prehod prve kategorije, bi prav gotovo podaljšali tudi avtobusno progo do Žage in naprej na Bovško. Učja ne bi bila več od sveta odrezana vas in tudi Terska dolina ne bi bila slepa ulica, ampak kakor drugi mejni kraji, ki so živahni in kjer dobro cvete trgovina.

Kriza za šolske prostore v Trbižu

Poleg drugih velikih problemov, ki bi jih morali nujno rešiti, spada brez dvoma v prvo vrsto problem osnovne šole. Lokali te šole so bili zgrajeni še leta 1890 za časa habsburške vladavine in so zato ne samo stari, vedno potrebeni popravila, ker pokajo stene, ampak so tudi nezadostni. Za časa stare Avstrije je Trbiž štel komaj 800 prebivalcev, danes pa jih ima kar petkrat več, to je okoli 4.000. Občinska uprava je morala rešiti ta problem tako, da je nekaj razredov namestila v občinski palači, nekaj pa pri nunah. Ljudje, posebno pa šolarji, nestрпно pričakujejo, da se jih bodo usmilili in da bodo zgradili tudi v Trbižu spodobno šolo, kakršne imajo v drugih manj važnih in manj velikih krajih kot je Trbiž.

ODISEJA ITALIJANSKIH EMIGRANTOV

SPET MRTVI V ŠVICI

Iz ledene groba v Mattmarku izkopali samo 29 trupel od 88 pokopanih - Grozi še drug plaz
Druge žrtve v Erstfeldu - Od leta 1958 do 1962 umrlo v helvetski republiki 2335 delavec

(od našega dopisnika)

BAZEL, oktober - Še je živ tesnobni vtič, ki ga je napravila v vsej Italiji strašna katastrofa v Mattmarku, v dolini Saas Fe, kjer je sedaj samo sneg, tišina in globoka otožnost, ki je terjala tudi življenje dveh pridnih sinov Beneške Slovenije.

Ta katastrofa, ki je pokosila 88 človeških žrtv, od katerih so jih mogli izkopati iz te ogromne ledene gmote samo 29 (zadnji dve žrtvi, nespozнатni, so odkopali šele 6. t.m.), je vznešnila ves delovni svet zastran nevernosti, katerim so izpostavljeni vsak dan številni delavci.

Oblasti širih občin doline Saas Fee so prosile kantonalne oblasti, da naj se gradnja jezu v Mattmarku prekine, dokler ne bodo izkopana trupla vseh žrtv grozne nesreče, ki se je dogodila dne 30. avgusta t.l.

Te oblasti zahtevajo poleg tega tu-

di, da problem varnosti prouči še enkrat komisija izvedencev, kajti grozi zopet nov velik plaz, ki straši in zaskrblja.

Ugotovljeno je bilo namreč, da je razpolokna, ki je nastala v ledenuku po katastrofi, širok 80 metrov. Gmota ledu, ki jo cenijo, da meri od 1 milijona in pol do 2 milijona kubičnih metrov, je popolnoma odtrgana od ostalega ledenuka in se pomika proti dolini s hitrostjo 20 cm na uro. Poleg tega padajo vsaki dve uri kosi ledu, tako da ga pade do 20 do 30 tisoč kubičnih metrov na dan. Po približnih računih bi moralista tista ledena gmota pridrseti v dolino tekom 60 dni.

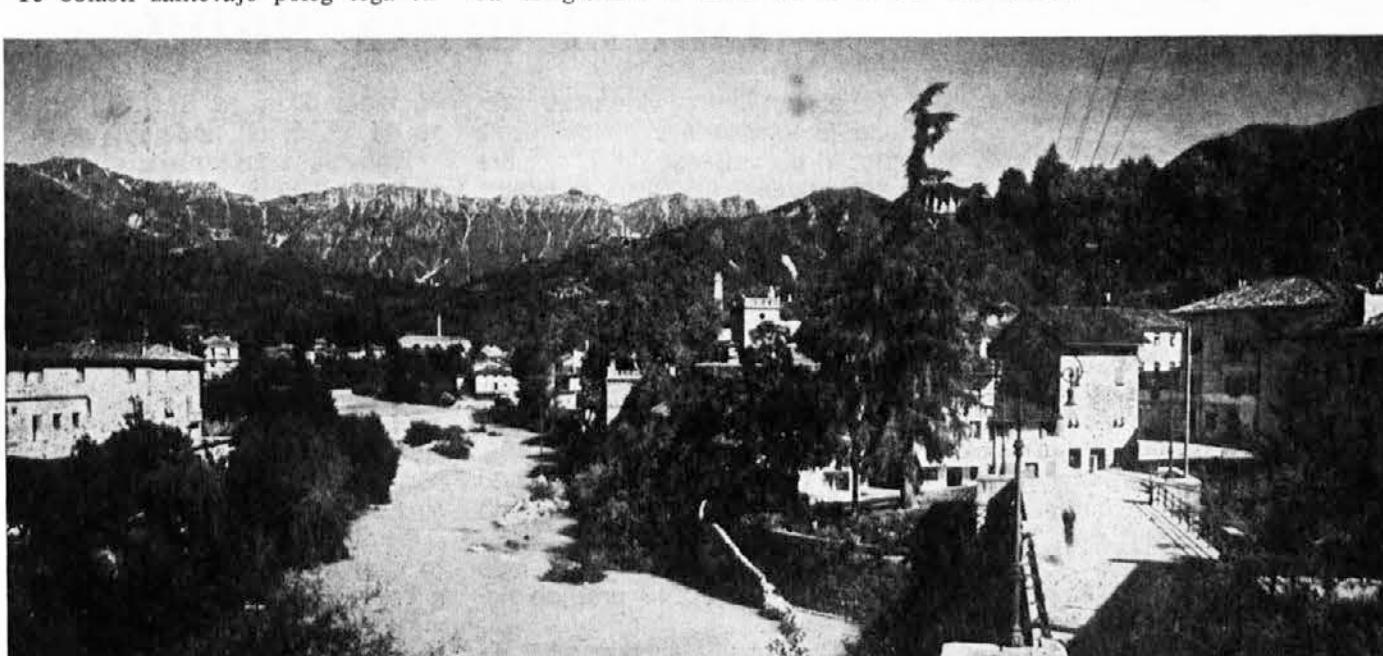
Nadaljnje iskanje trupel je zaustavilo prav to pomikanje ledu in zato ga tudi niso raztalili, kot so prvotno imeli v načrtu.

Dne 22. septembra pa je bil terjan od emigrantov v Švici še en krvni

davek. Pri gradnji šole v Erstfeldu so se improvizirano podrli podporni tramevi in zasulo je delavec. Takoj so jim priščili na pomoč, štiri od njih so rešili, čeprav so hudo poškodovani, medtem ko sta dva druga, italijanska emigranta: Rino Daneri in Antonio Jolfi, starci 19 in 29 let, izgubila življenje pod ruševinami.

Lahko bi poročali še o drugih posameznih smrtnih primerih na delu, kjer so postali žrtve italijanski emigranti.

Da je slika nesreč v helvetski republiki zares težka in zaskrbljajoča, namreč dokazujejo statistike, ki jih je izdala švicarska zavarovalna blagajna proti nezgodam. Iz ene teh statistike je razvidno, da je v petletju 1958-62 (statistike objavljajo samo vsakih pet let) kar 2335 zavarovanih delavcev izgubilo življenje na delu, medtem ko se jih je ponesrečilo in so postali invalidi 23.721.

Centa - biser Furlanije: na sliki vidimo znameniti most, ki vodi preko reke Ter ob vhodu v Tersko dolino, v ozadju pa se mogočno dvigajo Muško pogorje. Na drugi strani berite reportažo iz Terske doline.

OKOLI PO NAŠIH ZAPADNIH VASEH

Morda obmejna vas Učja pozimi ne bo več odrezana od sveta

Kaj vse bi bilo treba narediti za napredok v Terski dolini: ustvariti industrijo in izkoristiti električno energijo – Postaviti zadružne hleve – Pogozditi goličave – Zaposliti tudi žensko delovno silo – Omiliti vojaške uslužnosti – Valorizirati Završke jame – Urediti ceste in izboljšati javne lokale

Tokrat bomo spregovorili o Terski dolini, o področju, ki sodi med najbolj zaoštale predele Beneške Slovenije; s primerno skrbjo pa bi se tudi tod lahko začel gospodarski in družbeni razvoj, ki bi ljudem prinesel nove možnosti za življene.

Predvsem se moramo tu dotakniti tako imenovanega « primerja Učje ». Zadevo imenujemo « primer » zaradi tega, ker se vleče že dolgo časa, pa še vedno ni prodrla skozi labirint birokracije, čeprav bi bila njen rešitev še kako nujna. Že precej dolgo se namreč prebivalci Učje potegujejo za to, da bi se ločili od rezijanske občine in se priključili občini Brdo. Učja je sedaj administrativno vezana na rezijansko občino in dejansko jo na Rezijo priklepajo etnične in jezikovne vezi; ker pa je geografski položaj Učje precej specifičen in povsem ločen od Rezijanske doline, je ta kraj navezan na bližnjo Tersko dolino. Zato je razumljiva želja prebivalcev Učje, da bi se administrativno navezali na občino Brdo v Terski dolini.

Učja je kraj, ki leži prav na meji z Jugoslovijo; zaradi tega položaja velja Učja za mejni prehod drugega reda. Ob tem povejmo, da bi Učja prav lahko postala prehod prvega reda, seveda ko bi bila urejena sedanja cesta, ki služi samo za lokalne potrebe, in bi iz nje nastala primerna prometna žila. Potem mejni prehod v Učji ne bi več služil predvsem za krajevni maloobmejni promet, ampak bi pritegnil množico turistov, ki potujejo čez mejo v dolino Soče. Primernejša in krajska zveza bi privabila mnogo turcev, ki so namenjeni prek meje, kar bi temu kraju vsekakor koristilo; zato lahko samo želimo, da bo Učja čimprej zares postala mejni prehod prvega reda.

Toda povrnilo se k « primeru Učje ». Sedaj je minilo že več kot leto dni, kar so na občinskem svetu v Reziji ponovno razpravljali o tej zadevi; vsakokrat, ko se Učjan oglasijo s svojo zahtevo, občina ustreže kakšni drugi potrebi tega kraja (elektrika itd.), toda glavni problem ostane slej ko prej nerešen. Poudariti je treba, da se prebivalci Učje ne potegujejo za odcepitev od rezijanske občine zaradi kakšnih separatističnih teženj, ampak jih v to silijo dejanske razmere: pozimi je ta obmejni kraj zaradi snežnih zametov in plazov skoraj vedno po tri meseca odrezan od sveta; najnujnejše stike dosegajo ljudje le z velikimi naporji — kadar je nujna pomoč babice ali zdravnika, se ljudje prebijejo v Tersko dolino, običajno v Tarcent. Povsem drugačna pa je zadeva, kadar kateri od Učjanov potrebuje pozimi kakšen uradni dokument, kar v sodobni birokraciji ni nič manj nujna stvar kot, denimo, zdravniška pomoč; prebivalci Učje se mora tedaj odpraviti na dobre sedemdeset kilometrov dolgo pot prek Tarcenta, Ritiča, Humina in Rezjute, preden prispe na sedež rezijanske občine, ki je v Ravencu.

Res je sicer, da vodi iz Učje v Rezijo še druga, krajša pot, toda kakšna pot je to! Treba se je odpraviti prek Muškega pogorja, in krepak pešec prehodi to gorsko turo v sedmih do osmih urah — seveda poleti, ko ni snega, saj je pozimi gorska pot praktično neprehodna. Opisimo žalostni dogodek, ki se je tod zgodil v zimi pred nekaj leti: neki Učjan, ki se mu je rodil šesti sin, se je klub zimi in snegu odpravil prek Muzcev na občino v Rezijo; krajšo pot si je izbral, da ne bi zamudil s prijavo. Prehud napor in strupen mraz pa sta ga premagala. Povsem ostal se je zgrudil in zmrznil sredi poti.

O « primeru Učje » se bo v kratkem spet sprožila razprava; dokončno naj bi o tem odločili na deželnem svetu v Trstu. Upajmo, da bo ta odločitev prišla čimprej, pa naj bo že kakršnaki, saj problem teži vso Učjo.

V zvezi z občino Brdo v Terski dolini potem najprej, da se je obseg njenega območja povečal že pred leti, ko se je vas Breg odcepila od matične občine v Gorjanah (Huminski okraj) in se priključila k tej občini. Tudi tej spremembji so bodovali podobni vzroki, kot smo jih omenjali v « primeru Učje » — predvsem bliže ležeci sedež nove občine itd.

Dejali smo že, da je Terska dolina eden najrevnejših predelov Beneške Slovenije: tod je zelo malo obdelovalnih površin, gozdovi so borni, goveje živine ljudje skoraj ne redijo, sena je malo, pa še teža je treba v butarah na ramah znotis s planinskih travnikov do domačije. V Terski dolini sta populoma neravnit obroti ali industrija, kakšne finančne pomoči za javna dela pa ni od nikoder ali je v najboljšem primeru smešno majhna. Vsem tezavam se pridružujejo še okoreli predpisi oziroma prepovedi vojaških oblasti, ki zavirajo — čeprav živimo v atomski dobi — kakršenkoli napredek tega zaostalega področja. Na tem mestu omenimo možnosti za turistični razvoj, ki bi ga nudile naravne lepote Terske doline, ko bi jih lahko izkoristili; znane podzemeljske jame pri Zavrhu po svoji lepoti le malo zaostajajo za svetovno znano Postojnsko jamo. S primerno ureditvijo bi jih bilo

vsekakor mogoče izkoristiti v turistične namene.

Kaj bi bilo torej mogoče narediti, da bi se izboljšale sedanje težavne razmere v Terski dolini? Predvsem bi bilo treba najti pot za maksimalni izkoristek razpoložljive električne energije (ki jo daje električna centrala v Njivicah) kar tu, v Terski dolini. V ta namen bi bilo seveda treba postaviti ustrezne industrijske obrate, ki bi hkrati lahko tudi zaposlovali krajevno delovno silo (ki se sedaj, kot znano, vse bolj odseljuje za možnostmi zasluga). Vse to bi slej ko prej prineslo izboljšanje življenskih razmer tako za posamezne krajne kot tudi za vso skupnost.

In ko bi hoteli dejansko odpraviti vso revščino v Terski dolini, bi bilo treba neposredno pomagati tamkaj živečim kmetom; v vsakem zaselku bi bilo treba postaviti družbene hleve, kjer bi s sodobno živinorejo redili govedo čiste pasme, kmete pa bi bilo treba pritegniti v zadružništvo; nadalje bi bilo treba začeti s sistematičnim pogozdovanjem, ponekod po dolini (denimo v Teru in v Njivicah) pa naj bi začele obravnavati sodobne žage in sčasoma celo podjetja za obdelavo lesa. Po-

trebno bi bilo tudi okrepliti stavbarsko dejavnost in ne nazadnje — nujno bi bilo najti možnost za zaposlovanje žensk, ki se sedaj odseljuje v tujino ali v notranjost Italije, kjer se večidel zaposlijo kot služkinje.

Za manjšo industrijsko dejavnost bi lahko s pridom izkoristili krajevno vodo energijo. Naj povemo, da v Teru že sedaj obratuje skromna industrija, pravzaprav delavnica z nekaj zaposlenimi, kjer izdelujejo lesno volno za potrebe embalaže. Ta obrat, ki je sicer finančno šibak, bi se lahko razvil v veliko podjetje, ki bi zaposlovalo precej ljudi in bi tako vsaj krajevno rešilo problem možnosti zasluga.

Na koncu pa še omenimo, da je cesta Njivica-Brdo na nekaterih mestih tako hudo ozka, da po njej ni mogoč promet s tovornjaki in seveda še manj z avtobusi. Vsekakor bi bilo nujno misliti na njen razširitev, hkrati pa bi to cesto lahko tudi povezali s tisto, ki vodi na Viskoršter v dolino Krahate, s čimer bi dobili še novo prometno zvezo z Nemami.

j. t.

Pogled na ljubko vasico Muzac, kjer je tudi izvir Tera. Do tu sem vodi asfaltirana cesta in zato prihaja semkaj vedno polno nedeljskih izletnikov.

NOVICE IZ NADIŠKE DOLINE

ŠTUPCA

Mali obmejni promet

Mjesca septembra je bil mali obmejni promet skuoz prehod v Štupci zlo velik saj je šlo skuoz kar 18.226 ljudi an tuò 11.715 italijanskih državljanov an 3.466 tujih, z avtobusom, ki vozi iz Čedadu v Tolmin pa se je prepejalo 222 ljudi, iz Tolmina v Čedad pa 2.813.

Skuoz druge obmejne prehode pa je blo takšole gibanje: skuoz Učjo je šlo 679 ljudi, skuoz Most na Nadiži 494, skuoz Robedische 154, skuoz Polavo pri Čeplatiščih 289, skuoz Solarje pri Dreki 358, skuoz Klinac 170, skuoz Most Mišček 363, skuoz Kau 12, skuoz Dreko pa je šlo 106 ljudi. Vse skuoz sešteoto je blo par nas 34.436 prehodov, tuò je, lahko rečemo, rekordna številka, saj tajše številke ni mali obmejni promet v desetih ljetih še ankul dosegel v admim mjescu.

ČEDAD

GASNILO JE MLADO ŽIVLJENJE

Globoko nas je presunila novica, ki se je kot blisk raznesla po vseh vseh Nadiške dolini, da je tragedia preminul 22 letni Bepino Maričič, sin znanega rodoljuba Romilda. Bilo je v petek 1. oktobra zvezčer, ko se je vračal z dela iz Vidma, kjer je bil zaposlen kot stavek pri znani tiskarni Del Blanco, ko je srečal smrt na cesti med Šenčurjem in Mostom pri Sv. Kvirinu. Bepino je bil zaradi svojega mirnega, a veselega značaja zelo prijubljen tako med svojimi delovnimi tovariši v Vidmu kot v domačiu.

vasi, kjer se je kaj rad zadrževal v prostih urah. Že mlad je okusil grenčico življenga, saj je ostal brez staršev prav v letih, ko bi jih najbolj potreboval. Sam in s sestrino pomočjo se je s težavo prikopal do poklica, ki mu je odpiral lepo bodočnost. Toda usoda je hotela, da je to mlado življenga, polno sanj in lepih načrtov, ugasnilo še predno se je razcvetelo. Odšel je od nas, a njegov lik bo ostal med na-

mi svetel, kakor je bilo svetlo njegovo življenga.

BRIŠČE

Sistemirali bojo obrezje Nadiže

Prejšnji teden je ANAS (državno cestno podjetje) začelo strojiti breg Nadiže od Brišča do Štupce. Kadar je zavoj daža Nadiža zlo nastrala, je napravila veliko škodo, ne samo obrezju, ampak je načela na več krajih tud cjesto. De ne bi paršlo še do večje škode, bojo sa da obrezje utardil.

Zimski urnik butig

Zveza butigirjev videmske province je nardila nov zimski urnik butig, ki bo veljaven od 1. oktobra do 31. marca 1966. Urnik je tale:

Trgovine z jestvinami, delikatesami, sjerom, maslom, mljekom an z vinom an likeri za izvoz: ob djealaunkih od 8.30 do 12.30 an od 15 do 19.30; ob sredah popadan zaprto; ob nedejah zaprto cjeu dan.

Drogerije: ob djealaunkih od 8.30 do 12 an od 14.30 do 19; ob nedejah zaprto.

Trgovine z blagom, oblačili, s čevlji, kramarijo, z drobnim blagom, gospodinskim stroji, s steklom, keramiko, zlatarne, urarne an papirnice: ob djealaunkih od 8.30 do 12 an od 14.30 do 19; ob ponedeljkih dopoudan zaprto; ob nedejah zaprto cjeu dan.

Trgovine z usnježem, avtomobili, motorji an električnim materialom: ob djealaunkih od 8.30 do 12 an od 14.30 do 19; ob sobotah od 8.30 do 12.30 razen trgovine s pohištvo, ki so odprte tud popadan; ob nedejah zaprto cjeu dan.

Trgovine z blagom, oblačili, s čevlji,

motorji an električnim materialom: ob djealaunkih od 8.30 do 12 an od 14.30 do 19; ob sobotah od 8.30 do 12.30 razen trgovine s pohištvo, ki so odprte tud popadan; ob nedejah zaprto cjeu dan.

Trgovine z usnježem, avtomobili, motorji an električnim materialom: ob djealaunkih od 8.30 do 12 an od 14.30 do 19; ob sobotah od 8.30 do 12.30 razen trgovine s pohištvo, ki so odprte tud popadan; ob nedejah zaprto cjeu dan.

KRATKE DOMAČE NOVICE

REZIJA

Nov župnik v Stolbici

Za župnika je prišel v Stolbico pod Kaninom gospod don Giovanni Fuccaro, ki je bil do sedaj za kaplana v Varmu v Spodnji Furlaniji. Prejšnji župnik, ki je bil pri nas 13 let, pa je prevzel pastirsko место v Cabia v Karniji.

RAVENCA - Na mesto občinskega odbornika dr. Giuseppeja Farina, ki je podal ostavke in ki je zastopal v odboru manjšino socialistične stranke PSDI, je bil imenovan Sabino Bobaz, tudi predstnik socialdemokratske stranke. Iz občinske podporne ustanove E.C.A. je odstopil tudi Luigi Chines, na njegovo mesto pa še niso imenovali nikogar.

PRAPOTNO - Dne 1. oktobra so zaprli stagionalni blok Melina, ki je bil sedaj odprt, de so ljudje pospravili na tjem an drugem kraju konfina svoje pardelke. Odprli ga bojo spet drugo pomlad za sezonsko djelo.

ČRNEJA - Maria Scubla, stara 57 let, je takuò nesrečno padla na cesti, de se je močno udarila po koljenih an so jo muorali pejati v špitau, kjer so ji dali parvo pomuoč.

SOVODNJE - Enajstljetni Rino Medves je padu, kar je teku po starmi stazi an se je ves potolkel. Ozdravu bo v dvjeh tjednih.

TORLAN - Komunska administracija je sklenila, de bo uzela posojočo za do konca zgraditi kanalizacijo v Torlanu an Nemah.

NEME - Koncem mjesca avošta je komun Neme štel 3.342 ljudi, ki formirajo 1058 familiij.

KAU NAD PODBONESCIM - Dvajstljetna Dina Gujon je muorala v špitau, zaki jo je na tla podrù njek motociklist, kar je šla iz Kataliča. Ozdravila bo v treh tjednih.

PREPOTIŠČE - Precej močno se je potoku po nogah an obrazu 57 letnemu Valentinu Velesiču. Kar je hodil ob Idrijci, de bi vidu kulku škodo je utarpel zavoj povodnji, mu je spušnilo an padu je kak meter globoko na prod. Ozdravu bo v 20 dneh.

ČAMPEJ - V nedeljo 17. oktobra

se bojo pomerili v fusballu oženjeni z neoženjenimi iz Fojde. Do seda so na tjejh garah, ki so vsako ljetno, zmagal nimar oženjeni. Kako bo ljetos?

MOST SV. KVIRINA - Devetnajstljetnega Daniela Beuerja je cabinila krava, kar jo je peju v klavnicu. Prebila mu je zgornjo ustanico an zatuò se bo muor u približno zdraviti deset dñi.

IBANA - Alojz Marinič se je prigraviti hudo ranu nad očesom. Ozdravu bo v desetih dñih.

DOLENJI BRNAS - Zvjadlo se je, de bo ENEL v kratkem postavil nov transformator v naši vasi. Takuò bojo imel tud v Dolenjem Brnasu industrijski tok.

DOLENJI TRBLJ - Domačin Alojz Drekonja je ušafu v hosti martvega srnjaka. Pravijo, de so ga obstreli jagri an ga potle njeso mogli ušafat an takuò je uboga žival izkaravavela. Srnjaka so dal domu onemoglih v Špetru.

GORJANI - Konzorcij za razvoj industrije U Gorjanih, kjer to je življenje hudo težko, zaki, to nje na domačajem, entart anu je zavoj tega emigracije buj velika ku u drugih krajih, so čuli bizunjo, de ustavijo medkommunalni konzorcij za življiv industrije v teh krajih. De so o tem diskutirali, se je riuniu prejšnji tjedan ves komunski sv

Rezijani in Rezijanski jezik

Rezijanska govorica je tako čudna in vsa prepletena s tujkami, zlasti furlanskimi, da je težko razumljiva. Vsled tega nekateri znanstveniki trdijo, da Rezijani niso Slovenci, ampak ostanek kakega drugega slovanškega plemena. Sami o sebi pripovedujejo, da so prisli iz Rusije. Njih prvi iz Rusije prisli starešina je baje prebival na «Gospodnici» blizu Bele in od njegove oblasti je ostalo kraju imé. Baudouin de Courtenay, ki je študiral Rezijane in rezijansčino, pravi, da je rezijanski jezik baje nastal iz do sedaj še neznanega slovenskega nareca. Nemec Bergmann, ki je mnogo pisal o rezijanski dolini, je tega imenja, da so šele možni menihi Rezijo naselili. Nekateri furlanski zgodovinarji (n. pr. prof. don Marchetti) pravijo, da je bila pravtvo vsa dolina od Venconca do Pontebe naseljena od Slovencev, ki so se ohranili sami v rezijanskem kotu. To tudi drži, ker kdor dobro pozná narječe terških Slovencev, mora spoznati, da je rezijansko istega izvora, le da se je vsled osamelosti prebivalstva, ki ni imelo nobene zvezne z ostalimi Slovenci, razvijalo na svojo roko in kvarilo s tujkami, ki jih je zajemalo iz furlansčine, nemščine in drugih jezikov.

Znano je, da so na Napoleonovih vojn, ko je prišel Suvorov v Italijo, rekvirirali Rezijane za svoje tolmače in da so se ruski Kozaki zelo začudili, ko so slišali malone svoj jezik iz ust ljudi, ki so v gorki Italiji naseljeni. Morda je pa to dalo povod, da je nastala govorica o ruskem izviru Rezijanov.

Gotovo je, da so se Rezijani naselili v te kraje istočasno kot ostali beneški Slovenci. Iz oporoke koroškega palatinskega grofa Kocelja (Chazilo), ki je imel svoja posestva v porečju Bele (Fella) z glavnim gradom v Možnicu (Moggio), izvemo, da so tudi Rezijani spadali pod njegovo oblast. Vsa svoja posestva je daroval oglejskemu patriarhu Frideriku II. (1084-1085), s pogojem, da ustanovi na mestu moženskega grada benediktinski samostan na čast M. D. in sv. Gola.

Samostan je bil ustanovljen leta 1115 in cerkev posvečena leta 1119.

Možniški opatji so imeli po vsem porečju Bele, in torej tudi v Reziji, posvetno knežjo oblast, cerkveno, civilno in mešano sodstvo s pravico na smrt obsojati, kakor prej grof Kocelj.

Leta 1336 je sklical opat župane svojih zvestih podložnikov na opatijski vrt, ter jim ukazal priseči na sv. evangeli, da bodo zvesti in pokorni samostanu in opatu možniškemu. Na isti način so prisegli dne 29. septembra 1336. na Beli v cerkvi sv. Martina možje iz Rezije, Stolnice, Osojan in Njive. Med možimi, ki se prisegali zvestobo v cerkvi sv. Martina, najdemo tudi lepa slovenska imena, n. pr. Godic, Rus, Sabadin, Silibor, Moras, Rados, Kutin, Stanigoj, Ivir, Cerne, Mali, Danos, Ljubigoj, Lic, Prodar, Vogric, Jamec, Breg, Beli itd.

Rezijani so imeli, kakor vsi drugi beneški Slovenci, svojo domačo ustoavo, t. j. zbirali so se v »sosednje«. Imeli so štiri »sosednje« ali komune: Sv. Jurij, Njiva, Osoje in Stolnico. Vse štiri »sosednje« so se skupno zbirale na travniku pred cerkvijo M. B. na Ravencu v »Veliko sosednjo«, ko je bilo za skupne zadeve.

Na Ravencu stoji lipa, pod katero so

se zbirale sosednje iz vseh štirih sosesk, ko je bilo za cerkvene zadeve, kakor izvolitev ključarjev, starešine (kamerjer), cerkovnika (munihu) itd.

Izvolitiči župnika so se morali po prvi svetovni vojni odpovedati.

V Reziji se je več ali manj ohranila tudi starata navada, da ima vsaka cerkev po šest pevcev; tedaj je vseh pevcev štirindvajset. Kadar umrje kateri teh pevcev, se pošče takoj drugi; ali nobeden ne more postati pevec, aka ga ostali pevci ne izvoli in potem še župnik ne potrdi. Ta volitev in to priznanje se izvrši vselej tisti dan, ko pride vseh 24 pevcev v krov, kar se vsakto leto enkrat zgodi. Ta dan so povabljeni vsi pevci z župnika in od kamerjerja k obilnemu obedu, katerega plačata tri dva.

Tako vidite, da je tudi ta odročni kos slovenske zemlje po svoje lep in da na njem prebiva rod, ki v svojih starih navadah kaže, katerega velikega debla veja je.

NAŠE PRIPOVEDKE

Kakuò so kozé pregnale kralja Atilo

Po molitvi rožarja so otroci vzeli vsak' suoj stolič in sednili okuole ve-like pletenice graha (fižola). Stric Martin jim je biu objubu lepo pravco, če bojo kozlali grah. »Stric, povejte tisto od kralja Atila, ki je iméu pasji gobac in ki je trikrat zalagu prijet kje spreguoriu«, se je oglasila Toninka. »O ja, ja, o kralju Atili, ki ga je bila stuorla za norca s kaznenikom pšenice tista slovenska kraljica tam v Landarski jami«, je zauke Perinac.

Stric Martin je biu vesel, de njega nevruðadi so daržali na pamet njega pravce, je nabasu fajfo, jo paržgau in potle je začeu:

»Ce bota brumni, in pridno grah kozlali, nacò vam povjem kakuò so kozé slovenskih pastirju pregnale Atilo od Nediške doline. Kier kraljica Vi-da in njé ludjé v Landarski jami, se mu neso 'tjal' podat, se je Atila una-knu z njega sudadmi dol na Laško.

Kier pa je mislu, de v Landarski jami je skritih kaduò vje kulku ljudi in je vjed, de gor po gorah se je skrivalo brez števila slovenskih pastirju, se je bau, de kadar ušafajo ku-ražo, ga nevjeđič napadejo in pre-nejo se dol' z Laškega. Zato je kvazu zazidat na skali pod Karkošan adam velik grad iz debelega kamanja. V tem gradu je postavu suoj »komando«, in iz tega grada je pošilju njega sudade rupat gor po Nediški dolini. Iz tega grada je varvu, de Slovenj ne bojo hodili po živeža dol na Laško, za de bi se muorli njemu podluošť al pa umrjet' z lajto.

Sevjeđe, ubuozi Slovenj neso mogli daržat' tarduò na duzim: neso mogli po živeža dol na Laško in so muorli živjet' njimar v strahu.

V takih stiskah je kraljica Vida sklicala veliko sosednjo in vprašala ljudi, de kaj b'se imjelo stuort. Se poluošť Atilu in ga z močjo pregnat' iz Karkoškega grada je bilo nemogoče, kjier Atila je biu te narbuji močni kralj na svetu. In takrat je stopu naprej stari pastir Mateuž in je jau: »Atila je hudič v človeški podobi in hudiča se more pregnat' le z božjo pomočjo. Tam nad Karkošam je Stara gora, na kateri je kapelica sv. Mihaela, ki je pregnat Luciferja iz nebes. Njega muorno prosiš, de nam pomaga pregnat Atilo še iz Karkoša. Mateužovo govorjenje je bilo vsm všeč, in sklenjeno je bilo, de za praznik sv. Mihaela, vsi slovenski pastirji muorejo na božjo pot k sve temu Mihaelu na Staro gorò in pejat' za sabo vse kozé. In takuò se je zgodilo: Na praznik sv. Mihaela se je zbra-lo na Stari gori vse puno pastirju in kozé vič ku Atilovih sudadu. Tri dni in tri noči so molili na golih koljenah in prosili sv. Mihaela, de naj jim pomaga pregnat Atilo iz Karkoša. Na četarto nuoč, je Mateuž ukuaža pastirjem, de naj vsaki kozé parpnejò po dno lüčico gor za rog in de vti, pastirji in kozé naj grejo za njim, in de vsak pastir muore nest s sabo sekiro at vile. Kadar je bilo vse parpravljeno, Mateuž je šu naprej dol po robu, pruot' Kar-

koškemu gradu in za njim vti pastirji s taužintmi kozami, z lüčico gor za rognì, kukar kadar je precesja.

V tem času, dol v Karkoškem gra-

du so jedli, pili in plesali; te vahite so

hodile okuole grada in ga varvale.

Kadar so vahite zagledale tisto dugo

precesjo lučic, ki se je vila dol po host

on Stare gore, in v tam neso vidle

druzga ku rog, ki so bli razsvjetljeni

od lučic, so silno prestrašene tekli v

grad pravit Atili, de se bližajo sovraž-

niki, ki imajo rog. Atila je leteu gor

na oknò, in kadar je zagledu vse tiste

luči dol po hosti, in je vidu par vsaki

luči po dva roga, se je takuò prestraš-

šu, de je trikrat srepuo zalaju in je

začeu vpi' takuò močnjo, de je od-

mjevalo po vti dolini. Pa tiste lajanje

in upitje je prestrašlo kozé takuò, de

so začele bajat' tjé in sem po host',

ku de b' znorjele. Kamanji so se tačil'

dol po čelah in nazadnjo še host je

začela gorjet'. Bilo je ku tu paklu, in

Atila je prestrašen zapustiu grad s

svojemi sudadi in teku skuoze Kara-

rijo dol na Laško. Mislu je, de je par-

šla pruot njemu velika armada ljudi,

ki so imjel' rog, in njé vjedeu, de so

bli samuò slovenski pastirji z njih ko-

zami.

Pastirji so že tisto vičer paržgali

grad. Vse je notre zgorjelo: ostali so

še širje ziduovi iz debelih kamanu,

ki se šelj vidjo dol na skali, pod Kar-

košom.

Takuò Atilu, kateremu se njé upu-

polouost nobedan na svetu, so pregnate iz Karkoša kozé slovenskih pastirju.

Druži dan so se vsi pastirji zbrali

na ravnici pri Nediži, blizu Karkoškega grada, in za pokazat' svojo hvaležnost

Bogu za takuò veliko zmago, so skle-

nili zazidat na tistem mestu adno lepò

cjerku na čast sv. Kvirinu, ki je pa-

tron žvine, za takuò skazat hvaležnost

še kozam, ki so pomagale pregnat Atilo.

Atila se nje vič odtuod povarnu v

naše kraje.

Kot vidimo, prevladuje povsod goveja živila, ki jo

ljudje redijo bodisi zaradi mleka ali pa zaradi telet za

zakol. V hribovskem delu Beneške Slovenije so nekaj

časa redili skoraj izključno živilo mólthalske pasme

(tako imenovano »noriško« govedo); to je drobna pa-

sma rdečkasto lisastega goveda, ki izvira iz avstrijske

pinzgauerske pasme. V nižinskem in gričevnatem pre-

delu pa je bila nekoč priljubljena »formentinska« pa-

sma; le-to je postopoma zamenjalo simmenthalska pa-

sma, to je veliko govedo z rdečkastimi lisami. V hri-

bovskem svetu pa se zelo uspešno uveljavlja še ena

pasma goved: to je tako imenovana »alpska rjavka«, ki je dejansko najštevilnejša.

Za primer si ogledmo strukturo živine v Tipani:

tam redijo ljudje izključno »alpske rjavke«, ki jih

je vseh skupaj 1262. Po vsem hribovskem predelu na-

štejemo danes 6682 »alpskih rjavk«, furlanske rdečkasto

lisaste govede je 4727 glav, medtem ko je 2712 glav

goveje živilo »noriške« pasme (skupno 12.121 goved).

Leta 1938 je bila v hribovskem predelu Beneške Slove-

nije takšnale struktura goveje živilne: 500 glav rdečkasto

lisaste govedi (10%), 1920 glav »alpskih rjavk« (40%),

960 glav »noriške« pasme (20%) in 1440 glav živilne

mešane pasme med »alpsko rjavko« in »noriško« pa-

smo (30%).

Za razvoj živinoreje v teh krajih bi bilo vsekakor

prav in koristno narediti nekaj dalekosežnih ukrepov:

predvsem bi bilo nujno obnoviti oziroma urediti vse

tiste hlevne, ki že stojijo, razen tega pa bi bilo prav, ko

bi na primernih krajih z družbenimi sredstvi postavili

hlevne za vzorno živinorejo. V teh hlevih bi res gospo-

darsko in z modernimi prijemi redili čisto pasmo go-

vedi; tako bi dobili odličen zarod telic in junic, ki bi ga

potem lahko odstopili višinskim kmetom.

TUTTO COME PRIMA

Nel Friuli Taipana e' il comune piu' disagiato

Nulle le risorse patrimoniali - Searse le entrate tributarie - una rete stradale abbandonata - Metà popolazione se n'è andata - Finalmente si pensa ai cimiteri

Battendo e ribattendo il chiodo, può darsi che qualche volta si ottenga qualcosa. Ad esempio il nostro giornale (parimenti ai Consiglieri di parte democratica) che da cinque anni si batte per la ricostruzione o messa a punto dei cimiteri, può finalmente annunciare che questo loro costante interessamento è stato, almeno teoricamente, ripagato con lo stanziamento, da parte dello Stato, di venticinque milioni.

Noi si avrebbe desiderato che anche altri problemi, sia grossi che piccoli, fossero venuti avanti con una certa favorevole soluzione, ma tant'è: la colpa non è affatto nostra. Né per questo noi intendiamo sottovalutare certe difficoltà che realmente esistono e si frappongono all'esecuzione di una data opera e che a volte mettono a dura prova gli amministratori. Noi insistiamo soltanto su cose che si dovevano assolutamente fare — e per le quali ci siamo naturalmente sempre battuti — e che con un maggior interessamento e una maggior dose di volontà e anche di obbligatorietà nei riguardi degli amministratori, si potevano fare. Soprattutto al fine di evitare che dal territorio comunale di Taipana se ne andasse oltre la metà della popolazione: una fedele ed operosa popolazione che chiedeva solamente lavoro, strade, scuole.

A proposito di strade (il Comune di Taipana ha registrato un nuovo arresto della sua già modestissima attività in seguito alle abbondanti tardive nevicate: 50 cm. a Platischis, 40 cm. a Montemaggiore, 60 cm. a Prossenico alla fine di aprile; e nemmeno le autotreniere hanno potuto funzionare) di comuni esistono ben 38 km. di cui sei in centri abitati. Nella provincia di Udine è questo il Comune che ha la più vasta rete stradale.

A proposito della citata rete stradale l'uomo della strada non può che meravigliarsi apprendendo che per la sua manutenzione il Comune di Taipana mette a disposizione solamente uno stradino. E' mai possibile che un essere umano, fisicamente anche il più forte e il più robusto, possa adempiere scrupolosamente all'impegno di provvedere alla costante manutenzione di 38 km. di strade di alta montagna, difficoltose e naturalmente non asfaltate, specie durante i periodi invernali, durante i quali dovrebbero funzionare in permanenza gli spazzaneve? Platischis, Montemaggiore e Prossenico durante lo scorso inverno sono rimasti bloccati, a causa appunto di insufficienza di uomini e mezzi adatti a liberare le strade, per parecchie settimane.

Prima di procedere riproduciamo un periodo tolto dal bilancio di previsione 1965 come figura dalla relazione della Giunta comunale: « La toponomastica generale del Comune di Taipana, per i suoi giri artificiosi, per la conformazione geografica e per la disegiatezza in cui sono costretti a vivere i suoi abitanti, la si può senza dubbio inserire fra le più disagiate degli altri Comuni della Provincia, di modo che, essendo sulle le sue risorse patrimoniali, scarse le sue entrate tributarie e nel contempo molteplici le opere eseguite e da eseguirsi, il quadro che ne risulta non può certo dirsi soddisfacente ».

Per incidenza riferiamo che vari capifamiglia ed emigranti, a quanto ci riferiscono, stanno in questi giorni largandosi per l'aumento della tassa di famiglia che in qualche caso risulta addirittura raddoppiata. Giri amici i lagni a chi di competenza.

Abbiamo parlato della messa a punto dei vecchi e abbandonati cimiteri che non tarderà molto, almeno si spera; ma è pure da rilevare che è necessario e urgente por mano all'illuminazione

Taipana (Tipana) sede di Capoluogo, appare come una regina tanto ne sembra risentire dalla meravigliosa cornice di monti che la circondano. Peccato che molta gente deve emigrare.

zione che in generale lascia molto a desiderare quasi ovunque. Basti pensare che la linea esistente è stata costruita appena dopo l'ultimo dopoguerra e con materiale residuato, quindi non buono, di provenienza bellica. Infatti i pali di legno — si noti bene spontaneamente offerti dalla popolazione unitamente al lavoro volontario — sono tutti da sostituire. L'illuminazione pubblica, poi, manca quasi del tutto. E per migliorare detta linea, pensiamo, si potrebbe ben far pressione al nuovo ente elettrico (ENEL) succeduto alle varie società private.

Ci sarebbe ancora molto da rilevare, ma per il momento ci limitiamo a suggerire che è doveroso promuovere ogni iniziativa atta a creare possibilità di lavoro in tutto il Comune ed in misura tale da creare le basi per una concreta rinascita economica che, di riflesso, porrebbe un deciso freno al preoccupante flusso emigratorio che sta spopolando borghi e vallate.

Per intanto, si potrebbe procedere

alla sistemazione del fabbricato del Municipio provvedendo anche ad un conveniente ampliamento. Ne trarrebbe maggior decoro il Comune e molte bocche troverebbero di che sfamarci senza partire per ignote e lontane contrade abbandonando tutto: familiari, cose amate, ricordi di vita vissuta.

Altra prospettiva di lavoro è infine costituita dal Ponte sul Natisone che sta a cavallo della demarcazione tra Italia e Jugoslavia. Quanto abbiamo scritto anche noi su questo argomento e quanti consensi abbiamo sempre suscitati. Questo manufatto collega, o meglio, una volta ricostruito, collegherebbe in modo efficace e determinante ai fini dei traffici, il Comune di Taipana con il Caporetto. Esso, per di più, favorirebbe l'istituzione di una linea automobilistica che avrebbe il grande merito di far uscire dall'isolamento l'intera Valle del Cornappo ed in particolare le abbandonate e desolate frazioni di Platischis, di Prossenico e di Montemaggiore.

Per intanto, si potrebbe procedere

Baudoin de Courtenay fra gli Sloveni della Slavia Friulana

Nel novembre del 1930 moriva a Varsavia in tarda età, il prof. J. Baudouin de Courtenay, celebre linguista e filologo, studioso in particolare delle lingue slave ed assai apprezzato nei circoli della scienza europea. Egli era dotato di grande preparazione scientifica e di una straordinaria forza di produzione che fu continua fino agli ultimi giorni della sua vita. Aveva insegnato in varie università: a Leningrado (allora Pietroburgo), a Cracovia, a Varsavia nella quale, dopo la rivoluzione bolscevica del 1918 rientrò per essere assunto professore onorario nella ricostituita Università insegnandovi fino alla morte.

Egli discendeva da una illustre famiglia francese che diede tre imperatori a Costantinopoli, un re a Gerusalemme. Uno degli ultimi discendenti si era stabilito in Polonia alla fine del secolo XVIII.

Perciò il nostro autore nacque a Radzymin il 13 marzo 1845. Nella vita del suo paese egli occupava una posizione eminente: basti pensare che alla prima elezione della presidenza della repubblica

Polacca cui fu assunto Gabriele Narutowicz, un centinaio di deputati (parlamentari) si affermò sul nome del de Courtenay, che non era né deputato né candidato.

La sua attività scientifica comprendeva diversi campi: lo studio particolareggiato delle lingue slave, lo studio particolareggiato della lingua polacca, lo studio delle lingue indoeuropee.

E' inutile qui elencare tutta la sua produzione, eccettuata quella che interessa da vicino.

Il de Courtenay era una vecchia conoscenza del Friuli e quindi anche della Slavia Friulana perché partecipò al congresso storico tenutosi nel 1899 a Clivale in occasione del millenario del celebre storico Paolo Diacono, trattandovi in un disinvolti italiano degli Slavi della Historia Longobardorum.

Questa nostra terra ha il non comune vantaggio di aver avuto molti illustratori di diverse nazionalità: italiani, sloveni, russi, cechi, polacchi, tedeschi e francesi. Il de Courtenay, appunto si distingue fra tutti. Egli aveva concentrato da molti anni la sua attenzione sulle parlate degli Sloveni del Friuli. Fu l'Accademia imperiale di Pietroburgo che gli fornì tutti i mezzi per le sue ricerche nella nostra terra.

Egli venne la prima volta in Friuli nel 1872. Fece allora il giro di tutte le valli e dei monti della Slavia Friulana per formarsene un'idea generale. All'università di Dorpat egli fece una relazione di quanto aveva visto e udito. E accenna anche a qualche curioso episodio accorsogli. Agli Sloveni del Friuli non abituati allora a vedere fra di essi gente civile che non venisse per questioni giudiziarie, o per commercio, sembrava strano vedere quest'uomo, venuto da lontano, che andava di paese in paese, che interrogava e ricercava. Alcuni lo ritenevano una spia austriaca, prussiana, russa, le guardie di finanza italiane, un contrabbandiere, altri ancora lo ritenevano un prete camuffato mandato dal papa. Ma col tempo la gente gli volle bene vedendolo apprendere a perfezione in poco tempo il dialetto locale.

Si fermò più a lungo fra i Reziani.

Nel 1877 e nel 1890 ritornò per con-

A mezza costa del Gran Monte (Veliki vrh) giace il grazioso villaggio di Cornappo (Krahta). Anche qui non molti sono i rimasti a causa del flusso emigratorio non certo volontario.

I diritti di servitù sulle foreste demaniali

Ecco un problema assai vecchio ma ancora di viva attualità: si tratta del problema delle foreste demaniali e precisamente di quelle della provincia di Udine con particolare riguardo a quelle del Tarvisiano che sono due: quella di Tarvisio, propriamente detta, della superficie di 23.036 ettari, di cui a bosco 14.897 ettari, e quella di Fusine Valromana di 2.145 ettari dei quali 1.667 ettari boscati.

La prima è di proprietà dell'Azienda patrimoni riuniti ex economici, facente parte della Direzione generale del fondo per il culto presso il Ministero dell'Interno ed interessa i territori dei Comuni di Tarvisio, Malborghetto e Pontebba. La seconda invece è di proprietà dell'Azienda di Stato per le foreste demaniali presso il Ministero dell'Agricoltura e Foreste e giace soltanto nel Comune di Tarvisio.

La storia della foresta di Tarvisio ha inizio dal lontano 1006. Da allora, si può dire, signorotti, feudatari e clero (vescovi dell'episcopato austriaco di Bamberga), hanno sempre avuto mano libera e quindi dettato legge (ultimo regolamento — il Waldund Forstordnung — è del 18-6-1721 e reca la firma del principe vescovo Federico Carlo).

L'episcopato bamberghese, boicottato dalla casa regnante d'Austria, avida di domini e sempre accentratrice, e in conseguenza di mutati tempi che richiedevano nuove forme legislative, si decise, il 20-4-1675, a stipulare una convenzione con l'Imperatore Leopoldo II d'Austria con la quale l'episcopato rinunciava alla sovranità sulle terre dell'antico suo feudo conservando però i diritti dominicali sul possesso forestale.

Alla fine della prima guerra mondiale la foresta di Tarvisio, salvo una piccola parte (ettari 166,5) della frazione di Ugovizza gravitante nel bacino del Gail in territorio austriaco, passò all'Italia. Così dal 1818 in poi la foresta di Tarvisio fu, ed è tutt'ora, in precario possesso del Demanio italiano.

La seconda delle foreste demaniali del Tarvisiano, e precisamente quella di Fusine Valromana, denominata sotto l'Austria « Weinßenfels », e che ha una storia alquanto diversa da quella di Tarvisio, in quanto essa si trovava posta anziché nella Carinzia, nella Re-

gione della Carniola della vecchia Austria, fino al 1925 era amministrata con proprio ufficio sedente a Fusine, ma dopo tale anno fu aggregata a quella di Tarvisio.

Presentemente i diritti di legnatico gravanti sulla foresta di Tarvisio risultano gli stessi dell'anno 1958.

Premettiamo che il diritto di legnatico consiste: 1) nel diritto di legnatico vero e proprio (da opera e da lavoro e legna da ardere); 2) di stramatico per lettore per il bestiame; 3) diritto di pascolo sulle superfici gravate di servitù; 4) diritto di prelevamento di pietrame e di sabbia; 5) diritto di raccolta di ramaglia, per il trasporto a strascico dei fieni dai prati di montagna.

A questo punto è bene informare che mentre da noi il grave problema della servitù è tuttora in buona parte da risolversi, altrove invece specie nel Tirolo, nell'Alto Adige e un po' meno nel Trentino esso è pressoché scomparso, naturalmente a tutto vantaggio dell'economia montana di quelle regioni.

Nel mentre auspichiamo che nelle foreste demaniali del Tarvisiano tutto si risolva in meglio, a favore cioè di una migliore politica economica che favorisce le popolazioni, vogliamo assicurare i nostri lettori che sullo scottante argomento ci ritorneremo quanto prima.

Debellis (Debeleži) la frazione situata nella valle di Cornappo sulla strada Udine-Nimis-Monteaperta.

Posta UREDNISVA

UNA LETTERA DEL DOTT. MIZZAU

Beano ha o no origini Slovene?

Il dott. Alfeo Mizzau, Consigliere regionale, ci ha inviato la lettera seguente che ben volentieri pubblichiamo.

Egregio direttore,
leggo sul numero del 30 settembre che il toponimo Beano sarebbe di origine slovena.

Probabilmente l'articolista di Coloniae Slovène in Friuli ha erroneamente incluso Beano fra i toponimi slavi perché al centro di una zona popolata da paesi (Gorizia, Lestizza, Biauzo, ecc.) di origine indiscutibilmente slovena.

Beano invece ha una origine certamente romana. Il suo nome antico è « Bellianum » che sembra derivi da « Bellii » antichissima famiglia romana, forse una di quelle numerose famiglie inviate dal Senato romano nel 169 a.C. a colonizzare la pianura friulana.

Se lo scrittore di Matajur ha provveduto a continuare dei suoi lavori nelle rimanenti parlate slovene della Slavia Friulana.

Con i più cordiali saluti.

dott. Alfeo Mizzau

Pur riconfermando la piena stima dell'autore dell'articolo, che è un noto studioso, e pur convenendo che, purtroppo, storia, leggenda e fantasia sovente si confondono e si sovrappongano, assicuriamo il dott. Mizzau di impegnare tutta la nostra buona volontà per dare a Beano l'esatta qualificazione sotto il profilo toponomastico.